

<p>BOSNA I HERCEGOVINA VIJEĆE MINISTARA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>		<p>БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА САВЈЕТ МИНИСТАРА Агенција за предшколско, основно и средње образовање</p>
--	---	--

DRUŠTVENO-HUMANISTIČKO PODRUČJE

ZAJEDNIČKA JEZGRA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA ZA POVIJEST DEFINIRANA NA ISHODIMA UČENJA

Mostar, 2015.

ZINPP za povijest definirana na ishodima učenja

Voditeljica Projekta:

mr. sc. Marija Naletilić

Vanjski suradnici:

Slobodanka Antić, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

George Stephen Bethell, konzultant Anglia Assessment-Velika Britanija

John Hamer, konzultant AlphaPlus-Velika Britanija

dr. sc. Ivan Ivić, prof. emer., Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

mr.sc. Snježana Koren, Filozofski fakultet Zagreb

Vojko Kunaver, Zavod za školstvo Republike Slovenije

dr. sc. Ana Pešikan, izv. prof., Filozofski fakultet Beograd

Felisa Tibbitts, Human Rights education associates u Bostonu, SAD

Projektni tim:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Marija Naletilić, voditeljica Projekta, šefica Odjela za Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa

Danica Vasilj, zamjenica voditeljice, stručna savjetnica za razrednu nastavu

Odbor za reformu nastave povijesti:

mr.sc. Nenad Bošković, mr.sc. Bojana Dujković-Blagojević, Nada Đerek, Dobrila Đukanović, Mirza Fazlović, Lejla Hamzagić Kovačević, Mula Imamović, dr.sc. Ivo Miro Jović, Mihael Karanović, Aida Kovačević, Slavica Kuprešanin, Milija Marjanović, dr.sc. Draga Mastilović, Damir Mikulić, mr.sc. Marija Naletilić, dr.sc. Edin Radušić, dr.sc. Midhat Spahić, Ismet Strujo, Stela Struhl-Pejić, Danica Vasilj, Mirela Vukoja, dr.sc. Tihomir Zovko

Radna skupina:

mr. sc. Marija Naletilić, Danica Vasilj, Damir Mikulić, Slavica Kuprešanin, Midhat Spahić, Snježana Melunović, Mirza Čehajić, Sanda Krivdić, Haris Duraković, Milija Marjanović, Viktorija Bošnjak, Mira Sobot, Ejub Alagić, Mula Imamović, Danijela Tomičić, Mirela Vukoja

Projekt podržala Misija OESS-a u BiH i Američko veleposlanstvo u BiH

Napomena

Izrazi napisani u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod

”Ovaj projekat je omogućila velikodušna podrška američkog naroda putem Američke ambasade u Sarajevu i svi stavovi, mišljenja i zaključci izneseni u projektu ne odražavaju nužno stav Američke ambasade ili Vlade SAD, već isključivo autora.“

KAZALO

Uvod	4
Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za povijest definirana na ishodima učenja	6
Tablični prikaz oblasti, komponenti i ishoda učenja	18
Shematski prikaz oblasti i komponenti	20
Ključne kompetencije – prožimajuće teme za povijest	21
Literatura	23

UVOD

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO) izradila je *Zajedničku jezgru nastavnih planova i programa (ZJNPP) za povijest definiranu na ishodima učenja* logičnim slijedom po završetku procesa izrade ZJNPP za društveno-humanističko područje definirane na ishodima učenja.

U okviru projekta *Povijest za budućnost: kroz obrazovanje ka pomirenju*, koji je proveo OESS u BiH, utemeljen je Odbor za reformu nastave povijesti u Bosni i Hercegovini (dalje Odbor) koji je započeo s radom 2011. godine, a Agencija s procesom definiranja ishoda učenja 2012. godine. Odbor je definirao 2014. godine oblasti, komponente, ishode učenja i pokazatelje za kraj šestoga, sedmog i osmog razreda, te kraj devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja, a Misija OESS-a uručila je službeno rezultate rada Odbora Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. APOSO je nastavila proces definiranja pokazatelja za kraj srednjoškolskoga obrazovanja i time je završen sveukupan dokument *ZJNPP za povijest definirana na ishodima učenja*. O rezultatima rada Odbora informirano je 600 nastavnika na području Bosne i Hercegovine, kao i svi ministri obrazovanja u BiH, ravnatelji pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo i Pedagoške institucije Brčko distrikta BiH.

U *Zajedničkoj jezgri nastavnih planova i programa za povijest definiranoj na ishodima učenja* određene su oblasti koje sadržavaju komponente, a za svaku komponentu definirani su ishodi učenja,¹ kao i pokazatelji za svaki ishod učenja uvažavajući specifičnosti nastavnoga predmeta povijest. Pokazatelji su definirani sukladno razvojnom uzrastu učenika na kraju šestoga razreda (uzrast od 11, 12 godina), na kraju sedmoga razreda (uzrast 12,13 godina), na kraju osmoga razreda (uzrast 13,14 godina) na kraju devetogodišnjega odgoja i obrazovanja (uzrast od 14, 15 godina), te na kraju srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (uzrast od 18, 19 godina). U razdoblju od svibnja do listopada 2015. godine Agencija je završila proces izrade Dokumenta.

Polazišna osnova za izradu *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za povijest definirane na ishodima učenja* jest *Identificiranje ključnih kompetencija i životnih vještina u BiH (2011)*, te rezultati analize važećih NPP-a u BiH, Sloveniji, Finskoj, Australiji i SAD-u.

Tijekom definiranja *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za povijest definirane na ishodima učenja* sudjelovali su u prvoj fazi izrade Dokumenta u organizaciji OESS-a članovi Odbora za reformu nastave povijesti, a potom članovi Radne skupine, u organizaciji Agencije, a u sastavu od predstavnika pedagoških zavoda, Zavoda za školstvo, Pedagoške institucije Brčko distrikt, ministarstava obrazovanja, nastavnika, srednjoškolskih profesora i stručnih savjetnika Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Radna skupina koristila je aktivne glagole u prezentu na osnovi revidirane Bloomove taksonomije tijekom procesa definiranja mjerljivih, konkretnih i jasnih ishoda učenja i pokazatelja² koji odražavaju znanje, vještine i stavove, odnosno kompetencije važne za život u 21. stoljeću.

Osnova učenja povijesti jest:

- razumijevanje uvjeta života i rada u prošlosti i sadašnjosti kako bi se učenici osposobili za život i rad u budućnosti,
- razvoj čovjeka i društva, kao i proučavanje i vrednovanje prošlih događaja
- vrednovanje i čuvanje kulturne baštine svojega zavičaja, države, europske i svjetske kulturne baštine,
- analiza društvenih sustava, kulturne baštine, vjerske i kulturne tradicije i vrijednosnih sustava koji su dio ljudskoga života i koji ga oblikuju.

Usvojena znanja, sposobnosti i vrijednosti predstavljaju osnovu za učenikov odgovoran odnos spram samoga sebe, drugih i svega što ga okružuje. Učenikova usvojena znanja, sposobnosti i vrijednosti

¹ Vidjeti u privitku 1.Oblasti, komponente i ishodi učenja i privitak 1.1 Shema oblasti i komponente

² Brojevi definiranih ishoda u Dokumentu prate pokazatelje pod istim brojem ali za različit uzrast

pomažu u razumijevanju i prihvaćanju kulturnih, religijskih, nacionalnih, rasnih, socijalnih, rodnih i drugih različitosti, te aktivnom i odgovornom sudjelovanju u društvenom životu.

Također, tijekom izrade Dokumenta uvrštene su ključne kompetencije, i to matematička pismenost, kulturna svijest i kulturno izražavanje, kreativno-produktivna kompetencija, učiti kako se uči, te socijalna i građanska kompetencija. Pobrojane ključne kompetencije uvrštene su u Dokumentu u svojstvu prožimajućih tema za povijest u definiranim pokazateljima.³

Cilj *Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa-a za povijest definirane na ishodima učenja* jest razvoj povijesnoga mišljenja do kojeg dolazimo usvajanjem temeljnih povijesnih znanja koja se odnose na poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i povijesnih osoba, te razumijevanje temeljnih povijesnih pojmova i stjecanjem pet vještina, a to su:

- kronološko mišljenje
- razumijevanje povijesne naracije
- analiza povijesnih događaja i njihove interpretacije
- povijesno istraživanje i
- analiza vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanje stavova.

Dakle, cilj nastave povijesti nije samo usvajanje temeljnih činjeničnih podataka i razumijevanje temeljnih povijesnih pojmova, nego i razvoj pet temeljnih vještina koje će učenicima razviti kompetencije povijesnoga mišljenja.

Stoga nastava povijesti treba biti usmjerena ne samo na učenje povijesnih podataka nego i na razvoj povijesnih pojmova drugoga reda, meta-pojmova.⁴

Znanosti, zastupljenoj određenim nastavnim predmetom, jest cilj naučiti djecu ne samo određenim znanjima i vještinama, nego i doprinijeti razvoju mišljenja kao i osobnom razvoju. Razvoj meta-pojmova predstavlja uvelike doprinos obrazovanju podjednako kao i odgoju razvijajući učenicima toleranciju na različitost, multiperspektivnost, otvorenost, kritičko mišljenje i razumijevanje konteksta.

---

³ Vidjeti u prilogu 2. Ključne kompetencije – prožimajuće teme za društveno-humanističko područje

⁴ Odbor za reformu nastave povijesti: Preporuke nadležnim ministarstvima obrazovanja i pedagoškim zavodima u BiH

OBLAST 1: POVIJESNI IZVORI I PROUČAVANJE POVIJESTI**Ishodi učenja**

1. Provodi školska istraživanja, kako bi ispitao prošlost i sadašnjost.
2. Pokazuje drugima povijesno znanje i razumijevanje.
3. Tumači prošlost temeljem didaktički oblikovanih povijesnih izvora i razumije što sve može utjecati na pisanje povijesti; otkriva različita povijesna gledišta na povijesne događaje i određuje kontekst u kojemu su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje).

Pokazatelji sukladni uzrastu za:

Komponente:	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjega obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Poznavanje i pronalaženje povijesnih izvora	1.1 Razlikuje vrste povijesnih izvora, njihovu podjelu i vrijednost.	1.1 Razlikuje vrste povijesnih izvora, njihovu podjelu i tumači kriterij podjele.	1.1 Odabire i određuje različite povijesne ili arheološke izvore važne za proučavanje određene teme.	1.1 Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja i određuje različite odgovarajuće izvore u svrhu istraživanja teme.	1.1. Proučava određenu temu, postavlja ključna pitanja, procjenjuje različite izvore i daje kritički osvrt.
Rad s povijesnim izvorima: postavljanje pitanja o izvorima, pronalaženje podataka na temelju povijesnih izvora, organiziranje, analiziranje i sinteza podataka	1.2 Bilježi odgovarajuće podatke sa svrhom iz ponuđenih izvora.	1.2 Pronalazi podatke iz jednostavnih grafičkih i statističkih izvora (npr. tablica, grafikona, grafičkih prikaza).	1.2 Razlikuje prednosti i nedostatke raznih povijesnih izvora, npr. tko je napravio povijesni izvor i koje mu je podrijetlo?	1.2 Prikuplja podatke iz određenih didaktički oblikovanih izvora kako bi ispitao prošlost. 1.3 Utvrđuje važnost povijesnih izvora (obrazlaže prednosti i nedostatke) i donosi zaključke o prošlosti.	1.2 Prikuplja podatke iz određenih povijesnih izvora, analizira ih i na osnovu toga donosi zaključke o prošlosti

<p>Priopćenje o povijesnome znanju i razumijevanju povijesti (pisanje povijesti, odgovaranje na pitanja)</p>	<p>2.1 Organizira povijesne podatke kronološki odgovarajući na pitanja o ljudima, događajima, objektima i mjestima u prošlosti.</p>	<p>2.1 Odgovara na pitanja koristeći povijesne podatke iz didaktički oblikovanih izvora.</p>	<p>2.1 Interpretira povijesno znanje potkrepljujući ga dokazima u raspravi pisanjem kraćih povijesnih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom i korištenjem informacijskih tehnologija, tamo gdje je to moguće i primjereno.</p>	<p>2.1 Interpretira povijesno znanje potkrepljujući ga dokazima u raspravi, pisanjem kraćih povijesnih tekstova, crtanjem, grafičkim ili dramskim prikazom i korištenjem informacijskih tehnologija, tamo gdje je to moguće i primjereno.</p>	<p>2.1. Daje kritički osvrt o povijesnom događaju uz korištenje informacijske tehnologije (esej, grafički prikaz...)</p>
<p>Tumačenje temeljeno na povijesnim izvorima (kritički stav spram prihvaćenih izvora)</p>	<p>3.1 Prepoznaje kako se nastalo mišljenje o povijesnom događaju može razlikovati od činjenica i podataka o njemu</p>	<p>3.1 Objašnjava neke događaje iz prošlosti koji se različito tumače.</p> <p>3.2 Uspoređuje dvije inačice određenoga povijesnog događaja koristeći vizualne i pisane izvore.</p> <p>3.3 Razlikuje izvore nastale neposredno nakon događaja i izvore nakon vremenskoga odmaka.</p>	<p>3.1 Provjerava određeno povijesno tumačenje postavljajući pitanja o podrijetlu određenog povijesnog izvora.</p> <p>3.2 Pronalazi i pobraja razloge zbog kojih se prošlost predstavlja i tumači na različite načine.</p> <p>3.3 Objašnjava kako različiti vrijednosni sustavi i tradicije mogu utjecati na način kako će biti tumačeni određeni događaji iz prošlosti.</p>	<p>3.1 Procjenjuje određene sadržaje, odnosno kako povjesničar konstruira povijest pišući o događajima iz prošlosti i prosuđuje zašto povijest nije u cijelosti objektivna ili neutralna.</p> <p>3.2 Analizira uzroke koji su utjecali na pisanje povijesti.</p> <p>3.3 Razlikuje važne podatke od nevažnih, ključne od sporednih i provjerljive od neprovjerljivih podataka u povijesnim kazivanjima i pričama.</p>	<p>3.1 Procjenjuje okolnosti koje su utjecale na stav povjesničara prilikom pisanja povijesti.</p> <p>3.2 Daje kritički osvrt o podacima u primarnim i sekundarnim povijesnim izvorima.</p> <p>3.3 Procjenjuje određene povijesne događaje na temelju povijesnih izvora.</p>

				3.4 Tumači određene povijesne događaje na temelju didaktički oblikovanih izvora.	
Predodžba o prošlosti na osnovi arheoloških nalaza i sjećanja	3.4 Odabire i određuje elemente koji predstavljaju neke aspekte iz prošlosti koja se proučava kao doprinos školskoj izložbi, školskom muzeju ili lokalnom arhivu.	3.5 Opisuje kako arheolozi i povjesničari izvode zaključke na temelju arheoloških ostataka iz prošlosti i usmene predaje.	3.4 Opisuje ključna obilježja i načine korištenja materijalnih ostataka iz prošlosti u danom kontekstu. 3.5 Objašnjava važnost konzervacije i čuvanja naše prirodne i kulturne baštine, npr. objekata, lokaliteta.	3.5 Odabire kulturno povijesne spomenike, simbole kako bi objasnio (kulturu sjećanja) njihova različita tumačenja. 3.6 Objašnjava kako i zašto se mogu razlikovati sjećanja ljudi o prošlosti.	3.4 Procjenjuje sjećanja svjedoka o istom događaju iz prošlosti 3.5 Ispituje tumačenja kulturno-povijesnih spomenika u različitim povijesnim kontekstima

OBLAST 2: POVIJESNO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: POVIJESNO VRIJEME I KRONOLOGIJA

Ishodi učenja

1. Zna i razumije kategorije povijesnoga vremena.
2. Koristi se različitim načinima prikazivanja povijesnoga vremena i kronologije.
3. Razumije povijesna razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.
4. Razumije kako se mijenja gledište, ovisno o vremenu i prostoru.

Pokazatelji sukladni uzrastu za:

Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj devetogodišnjeg obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Kategorije povijesnoga vremena (razlikovanje povijesnoga i kalendarskog vremena)	<p>1.1 Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost.</p> <p>1.2 Objašnjava kategorije kalendarskoga vremena: godina, desetljeće, stoljeće i tisućljeće; razlikuje značenja termina: prije Krista i poslije Krista i kako postoje i drugi načini računanja vremena.</p> <p>1.3 Mjeri i računa vrijeme i prevodi jednu kategoriju povijesnoga vremena u drugu.</p>	<p>1.1 Razumije značenje i razvrstava po kategorijama povijesno vrijeme: godina, desetljeće, stoljeće i tisućljeće koristeći termine prije Krista i poslije Krista kao referentnu točku.</p> <p>1.2 Mjeri i računa vrijeme i prevodi jednu kategoriju vremena u drugu.</p> <p>1.3 Objašnjava potrebu računanja vremena, uvjetovanost vremenskih odrednica načinom života (kako</p>			

		potreba, odnosno neophodna potreba uvjetuje uređenje prirodnih ritmova i tehnološki razvoj).			
Uporaba različitih načina prikazivanja povijesnoga vremena i povijesnih događaja	<p>2.1 Koristi vremensku crtu (lentu vremena) kako bi označio kategorije kalendarskoga vremena povezane s događajima, ljudima i društvenim promjenama uporabom termina prije Krista i poslije Krista.</p> <p>2.2 Stvara vremensku crtu (lentu vremena) i dijagrame poradi prikaza povijesnoga razdoblja i događaja u danom povijesnom razdoblju.</p>	<p>2.1 Označava povijesne događaje na vremenskoj crti (lentu vremena) upisujući ključne odrednice.</p> <p>2.2 Izrađuje vremensku crtu (lentu vremena) i objašnjava podatke dane na vremenskoj crti (lenti vremena).</p> <p>2.3 Predstavlja grafički ili maketom trajanje pojedinih povijesnih razdoblja (prapovijest, stari vijek, srednji vijek, suvremeno doba) kako bi se međusobno usporedilo njihovo trajanje.</p>	<p>2.1. Izrađuje vremensku crtu (lentu vremena) smještajući važne događaje i razvoj iz svjetske povijesti u njihov kronološki slijed.</p> <p>2.2 Postavlja različite vremenske crte s glavnim događajima, osobama i povijesnim razdobljima koje proučava.</p> <p>2.3 Služi se podacima iz kronoloških tablica ili sinkroniziranih tablica⁵ kako bi odgovorio na postavljeni zadatak.</p>	<p>2.1 Koristi sinkroniziranu tablicu pri opisu određenoga povijesnoga razdoblja, te odgovara na postavljena pitanja i zadatke.</p> <p>2.2 Samostalno izrađuje sinkroniziranu tablicu za određeno povijesno razdoblje.</p> <p>2.3 Koristi različite načine predstavljanja trajanja povijesnih događaja, kao i njihov redoslijed.</p>	<p>2.1 Izrađuje vremensku lentu unoseći zadane podatke.(godine, razdoblja, pojmove, procese i sl.)</p> <p>2.2 Samostalno izrađuje sinkroniziranu tablicu za određeno povijesno razdoblje i o određenim povijesnim događajima.</p> <p>2.3 Osmišljava načine predstavljanja povijesnih događaja.</p>

⁵ Sinkronizirana tablica– tablica u kojoj su prikazani događaji koji su se istodobno događali, bilo na različitim prostorima, bilo po različitim oblicima društva.

<p>Povijesna razdoblja i povezanost događaja u njima</p>	<p>3.1 Razlikuje kriterij određivanja prapovijesti i povijesti (pojava pisma), obilježja prapovijesti i staroga vijeka.</p> <p>3.2 Imenuje povijesna razdoblja.</p> <p>3.3 Kronološki reda ponuđene datume i razdoblja.</p>	<p>3.1 Objašnjava obilježja srednjega vijeka (društvene, gospodarske, kulturne, religijske, političke prilike).</p> <p>3.2 Stavlja u svezu vrijeme i povijesna razdoblja.</p>	<p>3.1 Objašnjava obilježja novoga vijeka (društvene, gospodarske, kulturne, religijske, političke situacije).</p> <p>3.2 Stavlja u svezu vrijeme i povijesna razdoblja.</p> <p>3.3 Povezuje povijesne događaje i procese različitih konteksta istoga povijesnog razdoblja.</p> <p>3.4 Određuje kojem povijesnome razdoblju i prostoru pripadaju različiti ponuđeni povijesni događaji.</p>	<p>3.1 Ukazuje na ključna obilježja određenih povijesnih razdoblja analizirajući društvene, gospodarske, kulturne, religijske i političke situacije uz događaje koji su obilježili njihov početak i kraj.</p> <p>3.2 Povezuje povijesne događaje i procese različitih konteksta istoga povijesnog razdoblja.</p> <p>3.3 Poreda kronološki i sinkronizirano slike s odabranim povijesnim osobama ili povijesnim pojmovima i uspoređuje važne događaje i dostignuća iz različitih vremenskih razdoblja svjetske povijesti.</p> <p>3.4 Popunjava sinkroniziranu tablicu iz svjetske povijesti podacima iz regionalne i europske povijesti.</p>	<p>3.1 Daje kritički osvrt na obilježja određenih povijesnih razdoblja analizirajući društvene, gospodarske, kulturne, religijske i političke prilike.</p> <p>3.2 Utvrđuje povezanost povijesnih događaja i procese različitih konteksta istog povijesnog razdoblja.</p> <p>3.3 Analizira povijesne događaje i ličnosti uspoređujući ih u istome ili različitim povijesnim razdobljima.</p>
---	---	---	---	---	---

<p>Načini mijenjanja perspektiva ovisno o vremenu i prostoru</p>	<p>4.1. Pobraja primjere utjecaja antičkog razdoblja na sadašnjost.</p>	<p>4.1 Uspoređuje pojedine oblike (društvene, gospodarske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život)⁶ društva u starome i srednjem vijeku.</p>	<p>4.1 Uspoređuje pojedine oblike (društvene, gospodarske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u starome, srednjem i novom vijeku.</p>	<p>4.1 Uspoređuje sadašnjost s prošlošću procjenjujući posljedice.</p> <p>4.2 Analizira određene povijesne događaje iz vremena u kojem su nastali, a ne s gledišta današnjice.</p> <p>4.3 Naznačuje ključne prekretnice u svjetskoj povijesti potkrjepljujući ih dokazima do kojih promjena je došlo i koje su posljedice tih promjena. SGK</p>	<p>4.1 Analizira određene povijesne događaje iz vremena u kojemu su nastali i iz današnje perspektive.</p> <p>4.2 Daje kritički osvrt o prekretnicama, promjenama i posljedicama u povijesti.</p>
---	---	--	---	---	---

⁶ Samo jedan oblik u usporedbi dva doba.

OBLAST 3: POVIJESNO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: KONTINUITET I PROMJENA

Ishodi učenja

1. Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruiraju, prate i tumače određene oblike (društvene, gospodarske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima u povijesnome vremenu i različitim povijesnim razdobljima.
2. Razumije trajanje nekih ideja u povijesnome vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i povijesnih događaja može doći do novih povijesnih obrazaca.
3. Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim povijesnim razdobljima, objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, dok drugi ostaju isti; razumije složenost promjena i njihov utjecaj ne samo na politiku i tehnologiju, već i na vrijednosti i vjerovanja; utvrđuje ključne prekretnice u svjetskoj povijesti i određuje uzroke koji su doveli do promjena i dugoročnih posljedica tih promjena.

Pokazatelji sukladni uzrastu za:

Komponente:	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjega obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Obilježja povijesnih razdoblja i njihova međupovezanost	<p>1.1. Opisuje obilježja prapovijesti i staroga vijeka i ključne događaje u njima.</p>	<p>1.1. Opisuje obilježja srednjega vijeka i ključne povijesne događaje u njemu.</p> <p>1.2. Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i one neke koji su ostali isti kroz vrijeme.</p> <p>1.3. Razlikuje ulogu i doprinos pojedinaca i skupina u društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima.</p>	<p>1.1. Određuje neke oblike društva koji su se promijenili i neke koji su ostali isti kroz vrijeme u različitom kontekstu (na nekoliko primjera jednoga društva).</p> <p>1.2. Povezuje određeni povijesni događaj s društvenim, političkim i gospodarskim kontekstom u kojem je nastao.</p> <p>1.3. Ispituje ulogu i doprinos pojedinaca i skupina društvenim, kulturnim i religijskim događanjima i aktivnostima.</p>	<p>1.1. Uspoređuje određene oblike društva kroz povijesna razdoblja i regije kako bi utvrdio probleme koji traju.</p> <p>1.2. Tumači kretanja stanovništva, npr. glavne nacionalne i međunarodne migracije, mijenjanje različitih oblika životnih sredina i naselja i sukobe među skupinama stanovništva, kao i širenje ideja, tehnoloških inovacija i robe koristeći različite mape i dokumente.</p>	<p>1.1. Analizira obilježja društva kroz različita povijesna razdoblja i međusobno ih uspoređuje.</p> <p>1.2. Raspravlja o kontinuitetu razvoja društva i utjecajima na promjene u društvu kroz različita povijesna razdoblja</p>

<p>Oblici društva u povijesnome vremenu u različitim povijesnim razdobljima</p>	<p>2.1 Prepoznaje određene oblike društva u prapovijesti i starome vijeku.</p>	<p>2.1 Uspoređuje različite oblike društva (društveni, gospodarski, kulturni, religijski, politički te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti.</p>	<p>2.1 Uspoređuje različite oblike društva (društveni, gospodarski, kulturni, religijski, politički te svakodnevni život) u prošlosti i sadašnjosti, kao i između dva povijesna razdoblja.</p> <p>2.2 Objašnjava dinamiku kulturoloških promjena i utjecaj interakcije različitih kultura na kulture širom svijeta.</p>	<p>2.1 Raspravlja o određenim oblicima društva (društveni, gospodarski, kulturni, religijski, politički, te svakodnevni život) od staroga vijeka do suvremenog doba.</p> <p>2.2 Procjenjuje uzroke promjena određenih oblika društva analizirajući utjecaje različitih konteksta na povijesne događaje kroz povijesno vrijeme.</p> <p>2.3 Daje kritički osvrt na promjene u širem povijesnom kontekstu i kontekstu životne sredine.</p> <p>2.4 Ispituje (istražuje) i uspoređuje društvene, kulturne, političke, gospodarske i religijske norme i vrijednosti zapadne civilizacije s drugim kulturama u svijetu.</p>	<p>2.1. Procjenjuju oblike društava (društveni, gospodarski, kulturni, religijski, politički te svakodnevni život) od staroga vijeka do suvremenoga doba</p> <p>2.2. Uspoređuje ideje koje su utjecale na pojavu promjena u društvu .</p> <p>2.3. Daje kritički osvrt o različitim idejama kroz povijesna razdoblja.</p>
--	--	--	---	--	--

<p>Razumijevanje prirode povijesnih promjena i utjecaja prošlosti na kasnija zbivanja</p>	<p>3.1 Prepoznaje što je iz antičkoga razdoblja ostalo sačuvano do danas (suvremeno doba).</p>	<p>3.1 Objašnjava što je iz srednjega vijeka ostalo sačuvano do danas (suvremeno doba).</p>	<p>3.1 Uspoređuje sličnosti i razlike antike, srednjega vijeka i novoga vijeka i utvrđuje međusobne utjecaje ovih razdoblja.</p> <p>3.2 Analizira i utvrđuje uzrok i posljedice promjena veličine i sastava obitelji, obrazaca migracija, raspodjela bogatstva i promjena u gospodarstvu.</p>	<p>3.1 Uspoređuje i sučeljava različite vrste ideja, vrijednosti, ličnosti, institucija i obrazaca ponašanja u svakodnevnom životu otkrivajući sličnosti i razlike među njima.</p> <p>3.2 Prosuduje i potvrđuje dokazima kako promjena i razvoj ne dovode uvijek i do napretka društva.</p> <p>3.3 Odabire ključna pitanja i probleme tijekom rasprave te kvalificira interese, vrijednosti i gledišta onih koji su dio tih pitanja i problema.</p> <p>3.4 Tumači događaje iz prošlosti u okviru konteksta u kojemu se događaj odvijao, a ne u odnosu na suvremene norme i vrijednosti.</p>	<p>3.1 Potkrjepljuje dokazima povijesne promjene i utjecaj na sveukupan razvoj društva,</p> <p>3.2 Analizira prekretnice svjetske povijesti, promjene i utjecaj na razvoj društva</p> <p>3.3 Osmišlja prikaz o prekretnicama svjetske povijesti.</p> <p>3.4 Procjenjuje događaje iz prošlosti u kontekstu vremena u kojem su se dogodili uspoređujući ih s vrijednostima suvremenoga društva.</p>
--	--	---	---	---	---

OBLAST 4: POVIJESNO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: UZROČNO-POSLLJEDIČNI ODNOSI**Ishodi učenja**

1. Razumije i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih povijesnih pojava.
2. Ukazuje na povezanost između određenih povijesnih događaja i širih društvenih, gospodarskih i političkih pravaca i razvoja.
3. Razumije složenost povijesnih uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

Pokazatelji sukladni uzrastu za:

Komponente:	Kraj 6. razreda (11, 12 god.)	Kraj 7. razreda (12, 13 god.)	Kraj 8. razreda (13, 14 god.)	Kraj devetogodišnjega obrazovanja i odgoja (14, 15 god.)	Kraj srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja (18, 19 god.)
Uzroci, posljedice i povezanost određenih povijesnih događaja	<p>1.1 Povezuje uvjete života i obilježja društva, kao i nastalih društvenih odnosa.</p> <p>1.2 Razlikuje uzrok od povoda određenih povijesnih događaja.</p>	<p>1.1 Objašnjava kako svaki povijesni događaj ima svoj uzrok, povod i posljedice (promjene).</p> <p>1.2 Razlikuje uzrok od povoda određenih povijesnih događaja.</p>	<p>1.1 Objašnjava kako se uzroci i posljedice događaja razlikuju po važnosti i po utjecajima na promjene, npr. lokalni-globalni; trenutni-dugoročni.</p>	<p>1.1 Procjenjuje razlike uzroka i posljedica događaja po važnosti i kategorijama, npr. trenutni-dugoročni, izravni-neizravni; lokalni-globalni.</p> <p>1.2 Objašnjava uzroke i potkrjepljuje ih dokazima zašto je nešto nastalo, kao i koje su posljedice, koje prati kroz povijest.</p>	<p>1.1 Potkrjepljuje argumentima vlastite stavove o uzročno-posljedičnim odnosima</p> <p>1.2 istražuje i utvrđuje uzroke i posljedice određenog događaja.</p>

<p>Povezanost određenih povijesnih događaja i šireg društvenog, gospodarskog i političkog konteksta</p>	<p>2.1 Navodi razloge nastanka ključnih događaja i prepoznaje posljedice i promjene tih događaja.</p>	<p>2.1 Opisuje uzroke nastanka određenoga povijesnog događaja i njegove posljedice te ih povezuje s promjenama u širem društvenom, gospodarskom i političkom kontekstu.</p>	<p>2.1 Opisuje i povezuje uzroke i posljedice određenoga povijesnog događaja i promjene koje je izazvao u društvenom, gospodarskom i političkom kontekstu.</p>	<p>2.1 Odabire povijesne događaje koji su bili od velike važnosti za današnja događanja (povijesno su im prethodili) od onih koji nisu relevantni.</p>	<p>2.1 Daje kritički osvrt o posljedicama povijesnih događaja na razvoj društva i gospodarstva</p> <p>2.2 Utvrđuje utjecaj povijesnih događaja na promjenu političkih odnosa.</p>
<p>Složenosti uzroka i posljedica povijesnih događanja</p>			<p>3.1 Uspoređuje uzroke i povode određenih povijesnih događaja otkrivajući višestrukost njihovih utjecaja na posljedice povijesnih događanja.</p>	<p>3.1. Razlikuje uzroke i posljedice imajući na umu: višestruke uzroke određenoga povijesnog događaja; važnost utjecaja određenih osoba u povijesti; utjecaj ideja, interesa i vjerovanja; i utjecaj sreće, slučajnosti i iracionalnoga.</p>	<p>3.1 Procjenjuje utjecaj određenih osoba, ideja, interesa i vjerovanja na složenost uzroka i posljedica.</p>

OBLAST 1:**POVIJESNI IZVORI I PROUČAVANJE POVIJESTI****Komponenta 1.**

Poznavanje i pronalaženje izvora

Komponenta 2.

Rad s izvorima: postavljanje pitanja o izvorima, pronalaženje podataka na temelju izvora, organiziranje, analiziranje i sinteza podataka

Komponenta 3.

Priopćenje o povjesnom znanju i razumijevanju povijesti (pisanje povijesti, odgovaranje na pitanja)

Komponenta 4.

Tumačenje temeljeno na povijesnim izvorima (kritički stav naspram prihvaćenih izvora)

Komponenta 5.

Efekt o prošlosti na osnovu arheoloških nalaza i sjećanja

ISHODI UČENJA:

1. Provodi školska istraživanja kako bi ispitao prošlost i sadašnjost
- 2.
3. Pokazuje drugima povijesno znanje i razumijevanje.
4. Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih povijesnih izvora i razumije šta sve može utjecati na pisanje povijesti; otkriva različita povijesna gledišta na povijesne događaje i određuje kontekst u kojem su ta gledišta nastala (kritičko mišljenje).

OBLAST 2:**POVIJESNO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: POVIJESNO VRIJEME I KRONOLOGIJA****Komponenta 1.**

Kategorije povijesnog vremena (razlikovanje povijesnog i kalendarskog vremena)

Komponenta 2.

Upotreba različitih načina prikazivanja povijesnog vremena i povijesnih događaja

Komponenta 3.

Povijesna razdoblja i povezanost događaja u njima

Komponenta 4.

Načini mijenjanja perspektiva ovisno o vremenu i prostoru

ISHODI UČENJA:

1. Zna i razumije kategorije povijesnog vremena.
2. Koristi se različitim načinima prikazivanja povijesnog vremena i kronologije.
3. Razumije povijesna razdoblja, kako su povezani događaji u njima, objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.
4. Razumijmijenja gledište ovisno o vremenu i prostoru.

OBLAST 3:**HISTORIJSKO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: KONTINUITET I PROMJENA****Komponenta 1.**

Obilježja povijesnih razdoblja i njihova međupovezanost

Komponenta 2.

Oblici društva u povijesnom vremenu i kroz različita povijesna razdoblja

Komponenta 3.

Razumijevanje prirode povijesnih promjena i utjecaja prošlosti na kasnija zbivanja

ISHODI UČENJA:

1. Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruira, prati i tumači određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, te svakodnevni život) društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i kroz različita povijesna razdoblja.
2. Razumije trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i povijesnih događaja može doći do novih povijesni obrazaca.
3. Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim povijesnim razdobljima, objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, dok drugi ostaju isti; razumije složenost promjena i njihov utjecaj ne samo na politiku i tehnologiju već i na vrijednosti i vjerovanja; utvrđuje ključne prekretnice u svjetskoj povijesti i određuje uzroke koji su doveli do promjena i dugoročnih posljedica tih promjena.

OBLAST 4:**POVIJESNO ZNANJE I RAZUMIJEVANJE: UZROČNO-POSLLJEDIČNI ODNOSI****Komponenta 1.**

Uzroci, posljedice i povezanost određenih povijesnih događaja

Komponenta 2.

Povezanost određenih povijesni događaja i šireg društvenog, ekonomskog i političkog konteksta

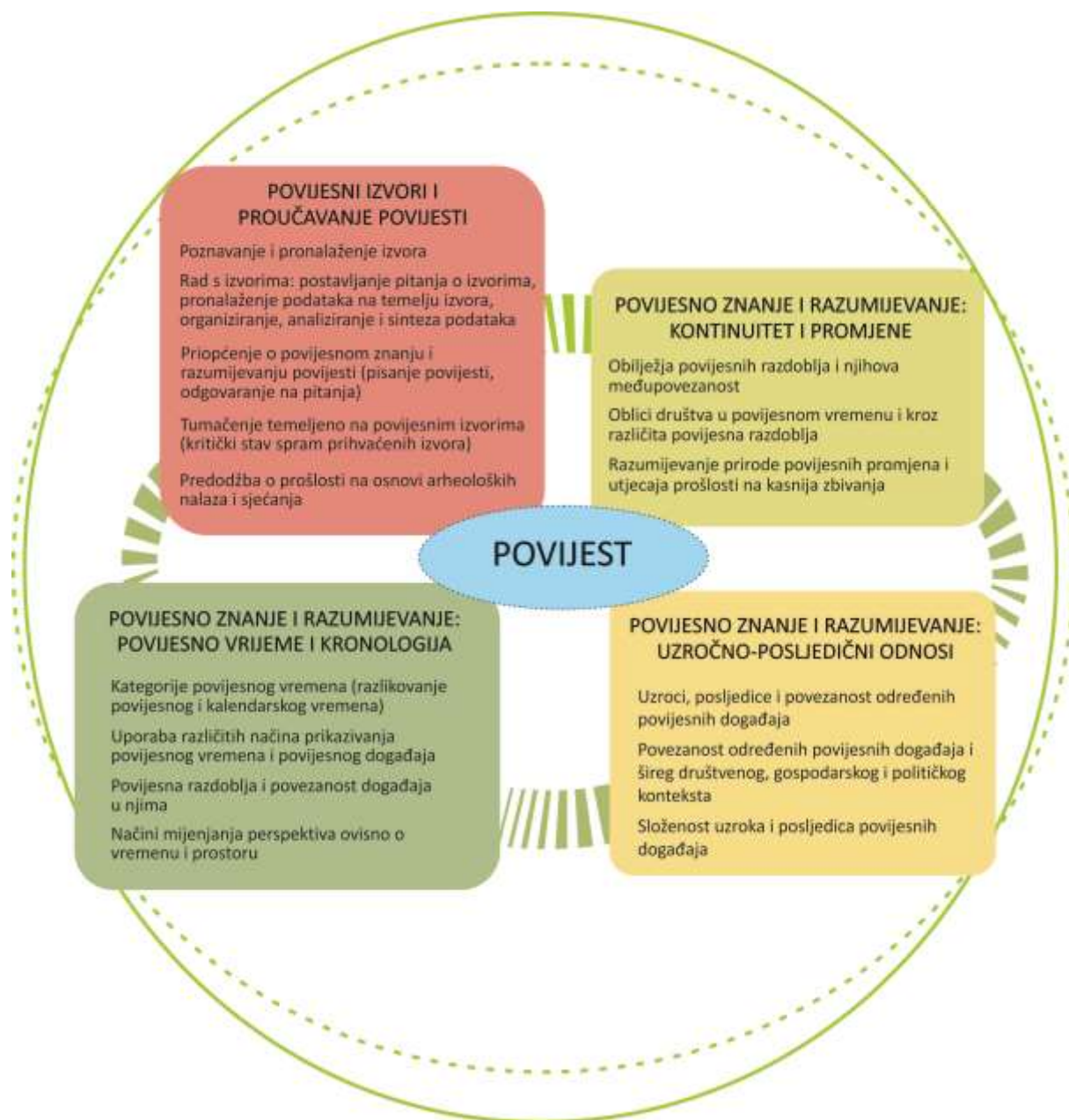
Komponenta 3.

Složenosti uzroka i posljedica povijesnih događanja

ISHODI UČENJA:

1. Razumije i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih povijesnih pojava.
2. Ukazuje na povezanost između određenih povijesnih događaja i širih društvenih, ekonomskih i političkih pravaca i razvoja.
3. Razumije složenost povijesni uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

Oblasti i komponente

KLJUČNE KOMPETENCIJE – PROŽIMAJUĆE TEME ZA POVIJEST

<p>a. Matematička pismenost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koji imaju univerzalnu primjenu pri objašnjavanju i opisivanju stvarnosti. • Poznavanje matematičkih pojmova i koncepata, uključujući najvažnije geometrijske i algebarske teoreme. • Poštivanje istine kao temelja matematičkog razmišljanja
<p>Učiti kako se uči</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj suodgovornosti za vlastito učenje, samoprocjenu i definiranje vlastitih ciljeva učenja: <ul style="list-style-type: none"> ➤ razvoj svjesnosti o vlastitim mogućnostima i o vlastitim jakim i slabim stranama, stilovima učenja, inteligencijama, kao i sposobnosti identificiranja vlastitih potreba poradi primjene vlastitih strategija i procedura u procesu učenja. • Razvoj sposobnosti popravljavanja, poboljšavanja (samoregulacija): <ul style="list-style-type: none"> ➤ preplaniranje, kontrola, korekcija različitih oblika komunikacijskih aktivnosti (recepcije, interakcije, produkcije, medijacije). • Uporaba različitih metoda i strategija učenja⁷: <ul style="list-style-type: none"> ➤ poznavanje i svjesno korištenje različitih strategija učenja; ➤ omogućavanje učeniku stejecanje sposobnosti otkrivanja svoga najuspješnijeg i najbržeg načina učenja odabirući različite mogućnosti, uz najbolju primjenu u praksi; ➤ razvoj kritičkoga stava o tomu što učenik u školi uči i o vlastitom procesu učenja; ➤ sposobnost organizacije i uređivanje vlastitoga učenja, razvoj upornosti u radu; ➤ razvoj samo-motivacije, samopouzdanja, potrebe za kontinuiranim učenjem;
<p>Socijalna i građanska kompetencija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje vlastitih emocija, zanimanje za i poštivanje drugih kultura; • Razumijevanje vlastitoga narodnog identiteta i sebe kao pripadnika određene zajednice i u interakciji s kulturnim identitetom Europe i ostatka svijeta; • Svjest o europskom i svjetovnom kulturnom nasljeđu i o kulturnoj i jezičnoj raznolikosti svijeta; • Poznavanje lingvističkih i kulturnih posebnosti društava i zajednica u kojima se govori određeni strani jezik; • Razvijanje svjesnosti i razumijevanja društveno-kulturnih i međukulturnih pravila i normi uporabe stranoga jezika i razvoj odgovarajućih strategija za komunikaciju, interpretaciju i korištenje poruka sukladno ovim pravilima i normama (sociolingvistička kompetencija); <ul style="list-style-type: none"> ➤ Uvažavanje karakterističnih obilježja društvenih odnosa (pozdravi, način obraćanja); ➤ Uvažavanje pravila uljudnoga ponašanja (izraziti zahvalnost, naklonost, podijeliti brigu, radost i sl.); ➤ Uvažavanje razlika u jezičnim registrima (razine formalizma); ➤ Sposobnost prepoznavanja dijalekta i akcenta (naglasak) u leksičkim, gramatičkim, fonološkim, glasovnim, paralingvističkim (npr. govor

⁷ Uporaba strategija pretpostavlja primjenu metakognitivnih vještina učenja.

	<p>tijelom) elementima;</p> <ul style="list-style-type: none"> ☞ Konstruktivno komuniciranje i poštivanje u društvenim situacijama, kvalitetna komunikacija
Kulturna svijest i kulturno izražavanje	<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje stereotipa, primanje kompromisa, razvoj osobnoga integriteta i poštivanje integriteta drugih, primjereno samopouzdanje; • Konstruktivno izražavanje vlastitoga mišljenja i frustracija, sposobnost empatije; • Poznavanje najvažnijih kulturnih dostignuća, uključujući i pop-kulturu, cijenjenje umjetničkoga rada i kulturnih događaja; • Uvažavanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama i razvijanje osjećaja za lijepo.
Kreativno-produktivna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Razvoj složenoga mišljenja: <ul style="list-style-type: none"> ☞ sažimanje, generaliziranje, potpora uporabi viših kognitivnih sposobnosti, kao što su analiza, sinteza, vrednovanje, uporaba kritičkoga mišljenja (razlikovanje između činjenica i mišljenja, argumentiranje teza); ☞ uporaba logičkoga strukturiranja i nizanja argumenata • Razvoj kreativnosti i potrebe za izražavanjem, te osjećaj za estetske vrijednosti: <ul style="list-style-type: none"> ☞ proizvodnje i povezivanje različitih ideja, proizvodnja pretpostavki i različitih proizvoda; • Razvoj otvorenosti različitoga kulturnog izražavanja i pripremljenosti za razvoj vlastite kreativnosti i sposobnosti izražavanja: <ul style="list-style-type: none"> ☞ sposobnost toleriranja suprotnih ideja; ☞ neovisno donošenje zaključaka ; ☞ razvoj pozitivnoga stava i spremnosti za relativiziranje vlastitoga gledišta i sustava vrijednosti, razvoj spremnosti za otklon u odnosu na ustaljena ponašanja spram drugih kultura. • Potpora radoznalosti, želji za novim znanjima: <ul style="list-style-type: none"> ☞ omogućavanje izražavanja vlastitih misli, ideja, emocija; ☞ razvoj sposobnosti promatranja, sudjelovanja i integriranja novih iskustava i spremnosti za mijenjanje prethodnih.

Literatura

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2003.)
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (2007.)
- Sporazum o zajedničkoj jezgri NPP-a (2003)
- Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika povijesti za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini (SG BiH 05/07)
- Nastavni plan i program za osnovnu školu u Republici Srpskoj
- Nastavni plan i program za devetogodišnje osnovne škole na hrvatskomu jeziku u Bosni i Hercegovini
- Okvirni nastavni plan i program za obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji BiH
- Nastavni plan i program za osnovnu školu Brčko distrikta BiH
- Preporuke Vijeća Europe (Preporuka Rec (2001.)15 o podučavanju povijesti u Europi dvadeset i prvog stoljeća)
- Bloom, B.S. (Ed.), Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, Cognitive domain, Longmans, Green, New York, 1956.
- Ključne kompetencije i životne vještine u Bosni i Hercegovini, Sarajevo (2011)
- Revidirana Bloomova taksonomija
- I. Ivić (1992.): Teorije mentalnog razvoja i problemi ishoda obrazovanja, Psihologija, 3-4, str. 7-35.
- I. Ivić, A. Pešikan, i S. Antić (2003). Aktivno učenje 2. Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd
- Izvještaj o pregledu postojećih ZJNPP-a i nastavnih planova i programa za devetogodišnje osnovne škole u BiH, Osiguranje kvalitete u obrazovanju u BiH (2009.)
- Heike Karge, & Katarina Batarilo: Reform in the Field of History in Education - Bosnia and Herzegovina. Modernization of History Textbooks in Bosnia and Herzegovina: From the Withdrawal of Offensive Material from Textbooks in 1999 to the New Generation of Textbooks in 2007/2008, July 2008
- Heike Karge: 20th Century History in Textbooks of Bosnia and Herzegovina: An Analysis of Books used for the Final Grades of Primary School. April 2008
- Marzano, R. J., Pickering, D.J., & Pollock, J. E. (2001). Classroom instruction that works: Research-based strategies for increasing student achievement. Alexandria: ASCD
- A. Pešikan (2000): Psihološki pristup aktivnom učenju istorije na osnovnoškolskom nivou, doktorska teza, Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd
- R. E. Slavin (2000). Educational psychology: Theory and practice (Sixth edition). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon
- R. Stradling (2002). Teaching 20th-century European history. Strasbourg: Council of Europe Publishing
- Strateški pravci obrazovanja u BiH s planom implementacije 2008.–2015. (2008.)
- Vigotski, L. (1996). Problemi opšte psihologije. Sabrana dela, tom drugi. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V. i Miljković, D. (2003.), Psihologija obrazovanja. Zagreb: IEP-VERN
- Yeomans, J. & Arnold, C. (2006). Teaching, learning, and psychology. London: David Fulton Publishers

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Nakladnik:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za nakladnika:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Lektura:

Andrea Šunjić

DTP:

APOSO